

Pygus ir trumpas mokas

slas skaititi yr raschicy

SKAITITINIV IRA 29.

Didzas.

A B C D E F G H I K L M N O P
Q R S T V X Y Z

knygoje -

Ma as.
a b c d e f g h i k l m n o p q r s
t u v w x y z

Balsines.

a e o u y.

Duibalsines.

v.

V I S A S P A S A U L I S

Taip ra	oe	taip skat	e
eu	et	au	
			ei

Szbalsines xvj.

b c d f g h i m n p q r s t z.

Prade

knygų leidyba apima visas žmonijos veiklas nuo labai reikšmingų iki kasdienių. Leidėjų buvo jau tada, kai dar nebuvo mums įprastų knygų. Dar iki Gutenbergo laikų buvo išsilavinusių žmonių, gebėjusių skaityti primityviausiais būdais perrašytus kodeksus[†] ir manuskriptus[‡]. Spaudos išradimas įnešė gerokai daugiau demokratijos į leidybos procesą, o jis dar labiau suaktyvėjo prasidėjus masiniam mokymui, paplitus raštingumui. Tai buvo modernios leidybos pradžia.

Daugiau nei 500 metų knyga buvo pagrindinė masinio informavimo priemonė, ji atlikdavo ne tik žinių perdavimo, bet ir laisvalaikio leidimo, linksminimo (pramogines) funkcijas. Knygomis buvo perduodami ir mitai, ir poezija, ir akademinės žinios — nuo antropologijos iki zoologijos. O šiandien leidyba susiduria su naujais išbandymais.

LEIDYBOS ŠAKNYS LIETUVOJE

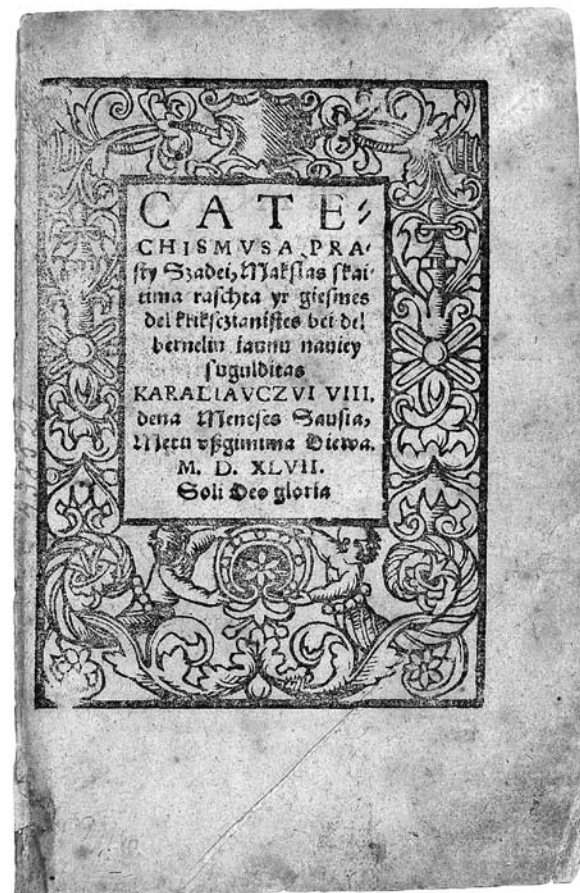
Pirmieji lietuviški manuskriptai pasirodė xv amžiuje. Kiek daugiau nei po šimtmečio, 1522 m., Pranciškus Skorina įsteigė pirmąją leidyklą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. xvi a. išleista apie 500 knygų, xvii a. — maždaug dešimt kartų daugiau.

Pirma spausdinta Lietuviška knyga — Martyno Mažvydo parengtas „Katekizmas“ (1547 m.). Jis spausdintas Karaliaučiuje, o pačios LDK teritorijoje pirma lietuviška knyga išspausdinta maždaug 40 m. vėliau.

Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, leidyba buvo labai priklausoma nuo ekonominių, socialinių ir politinių įvykių, nors, kita vertus, ir pati jiems darydavo žymią įtaką. Vienas skaudžiausių periodų lietuviškai leidybai ir apskritai kalbai — carinės Rusijos vykdytas spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas 1864–1904 m.

† Senovės Romoje — vaškuotos medinės lentelės su išraižytu tekstu; Romos imperijos laikais medžio lenteles pakeitė papirusas, pergamentas.

‡ Rankraštis, dažniausiai senovinis.

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse leidybos padėtis ne tik pagerėjo, bet ir išgyveno savotišką apogėjų: buvo įsteigta dvigubai daugiau spaustuvių nei iki tol, be to, įvyko pirmieji spaustuvių ir leidyklų susijungimai. Iki karo jau buvo išleista apie 3000 skirtingų knygų.

Vėliau leidyba nukentėjo nuo rusų ir vokiečių okupacijų, o leidybos centras, kaip ir sostinė, iš Vilniaus buvo perkeltas į Kauną. Šis periodas taip pat buvo itin sėkmingas, nes buvo leidžiama pati įvairiausia literatūra, pasirodė apie 25 tūkst. knygų.

Per antrąją sovietų Rusijos okupaciją leidybos tempai Lietuvoje išaugo, nors ir buvo taikoma griežta cenzūra: per 50 metų išleista apie 90 tūkst. knygų, augo jų tiražai, buvo naudojamos naujos technologijos.

DABARTINĖ LEIDYBOS PADĖTIS LIETUVOJE

Pirmaisiais nepriklausomybės metais leidyba buvo tapusi vienu iš rentabiliausių verslų. Be to, tai buvo stiprus politinės ir socialinės kovos ginklas. 1990-aisiais dažnas leidėjas sulaukdavo iki 300 proc. grąžos. Tauta buvo ištroškusi necenzūruotos literatūros, todėl buvo galima drąsiai rizikuoti ir leisti įvairiausią literatūrą nuo detektyvinių ir meilės romanų iki pornografijos. 1990–1992 m. buvo leidybos aukso amžius, į leidybos verslą įtraukęs nemažai verslininkų.

Sėkmė nesišypsojo ilgai ir jau 1993 m. Lietuva susidūrė su ekonomikos problemomis. Investicijos į naujas knygas atsipirkdavo jau tik per 12 mėnesių, todėl leidyba nustojo buvusi pelningu verslu. Aštrėjo konkurencija, o pastangos perorganizuoti šalies leidybą ne kartą likdavo be vaisių. Leidėjai pamažu ėmė specializuotis, ieškoti savų nišų.

Vos spėjusi stabilizuotis, Lietuvos leidybos padėtis dar kartą suprastėjo paskutiniaisiais XX a. metais per Rusijos finansų krizę. 1999 m. knygų pardavimai nusmuko trečdaliu. Leidėjai visomis išgalėmis ieškojo būdų, kaip sumažinti knygų kainas, todėl nemažai jų ėmė prekiauti patys ir net steigti savo knygynus.

Išgyvenus šią krizę, knygų leidybos verslas pradėjo atsigausti. Kai kurių rinkoje spėjusių įsitvirtinti leidėjų pelnas 2004 m. išaugo 10–60 proc. (palyginti su 2003 m.). Šiems pokyčiams didelės reikšmės turėjo verslo perorientavimas ir didesnio dėmesio skyrimas pardavimų vadybai ir rėmimo veiksams.

Bet antrąjį Lietuvos tūkstantmetį lietuvių autoriai, knygų leidėjai ir knygų leidybos specialistai pradėjo radikalčiai pasikeitusiomis knygų leidybos sąlygomis. Įvedus naują mokesčių sistemą Lietuvoje, knygų leidėjai susidūrė su veiklos ir verslo problemomis,

kurių padariniai gali reikšti privačių, akademinų ir biudžetinių knygų leidyklų žlugimą.

Knygų leidyba — tai smulkus verslas ir biudžetinių įstaigų (muziejų, institutų, bibliotekų ir kt.) mokslinė-šviečiamoji veikla. Knygų leidyba Lietuvoje visiškai atskirta nuo spaudos pramonės ir periodinių leidinių leidybos, nors statistikose šie verslai, veiklos ir apyvartos yra suplakami.

Prasidėjus pasaulinei 2008–2009 m. finansų krizei ir šalyje susiklosčius sunkiai ekonominei padėčiai, didinamas pridėtinės vertės mokestis (PVM) prekybai knygomis — nuo 5 proc. mokestis auga iki 9 proc., o vėliau — ir iki 19 proc. PVM mokestis yra vartojimo mokestis, kurį moka galutinis prekės pirkėjas ir kurio viena iš funkcijų yra riboti vartojimą. Didelis PVM tarifas knygoms riboja skaitymą, t. y. prieštarauja Valstybės prioritetui skatinti visuomenę, ypač jaunimą, daugiau skaityti. Skaitymas nėra vartojimas!

Užsienio šalyse vykdyti tyrimai rodo, kad sumažintas PVM tarifas knygų pardavimui pasiteisina. Švedijos knygų platintojų ir leidėjų asociacijos užsakymu atliktas tyrimas atskleidė, kad prieš 7 metus sumažintas PVM tarifas nuo 25% iki 6% turėjo teigiamą įtaką visai Švedijos knygų kultūrai. Statistika parodė, kad knygos atpigo maždaug sumažinta PVM tarifą atitinkančia suma, ir kad žmonės, išleisdami knygoms tiek pat pinigų kaip anksčiau, įsigijo daugiau knygų. Be to, didelę dalį leidybinių darbų atlieka individualūs autoriai, ir jiems išmokami honorarai jau apmokestinti valstybiniu socialinio draudimo mokesčiu ir privalomuoju sveikatos draudimo mokesčiu.

Autoriaus kūrinys — originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje. Sudarydamas autorinę sutartį autorius perduoda turtines teises į kūrinį, todėl sutarties esmė yra turtinių autoriaus teisių perleidimas už tam tikrą atlyginimą. Tai savanoriškas dviejų nepriklausomų šalių susitarimas savo esme nieko bendra neturintis su darbuotojo ir darbdavio santykiais.

Autorinėse sutartyse numatyta atlyginimą valstybė apmokestino 7 proc. valstybiniu socialinio draudimo mokesčiu ir 3 proc.

privalomuoju sveikatos draudimo mokesčiu leidėjui bei 1 proc. valstybiniu socialinio draudimo mokesčiu ir 6 proc. privalomuoju sveikatos draudimo mokesčiu autoriui.

Taigi, LR Seime priimto Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo pakeitimai autoriaus ir leidėjo sutartinius išpareigojimus prilygino darbuotojo ir darbdavio santykiams, knygų leidėjas tapo rašytojo, dailininko, fotografo ir kitų autorių darbdaviu. Tokiu būdu bendra pajamų ir socialinio draudimo mokesčių našta 2009 m. padidėjo nuo 15 proc. iki 32 proc. Be to jau numatyta nuo 2010 m. dar kartą padidinti sveikatos bei valstybinio socialinio draudimo mokesčius, todėl bendra pajamų ir socialinio draudimo mokesčių našta padidės iki 54,98 proc., o tai padidins kiekvienos knygos kainą.

Dėl padidėjusių ir dar didėjančių mokesčių ir išlaidų sunerimę knygų leidėjai baiminasi, kad mokesčių politika skaudžiai palies ne tik knygų leidybos verslą, bet ir biudžetines įstaigas (mokslo institutus, muziejus ir kt.), kurios leidžia vertingas mokslines knygas, fotoalbumus ir kitą nepopuliarią, bet didelės išliekamosios vertės literatūrą.

Aukštas PVM tarifas knygoms ir papildomas leidybos apmokestinimas silpnins lietuvių, kaip mažos tautos, leidžiančios knygas mažais tiražais, kultūrą. Knygai lietuvių kalba bus dar sunkiau konkuruoti su kitakalbe, leidžiama didžiuliais tiražais, todėl santykinai pigesne, literatūra. Lietuvių kalba bus palaipsniui išstumiamą iš įvairių sričių mokslinių, meninių, ekonominių, filosofinių, literatūrinių diskursų. Nesivystys mūsų šalies intelektualinei kultūrai būtina lietuviška terminija.

Todėl remiantis aukščiau išdėstytais argumentais, šiandien knygų leidėjai reikalauja:

- *panaikinti autoriaus pajamų apmokestinimą valstybiniu socialiniu draudimu ir privalomuoju sveikatos draudimu;*
- *tobulinti Autorių ir gretutinių teisių įstatymą siekiant sustabdyti piktnaudžiavimą autorinėmis sutartimis ir atlyginimais;*

- *nedidinti knygų kainos vartotojui nustatant didesnius PVM tarifus ir taip prisidedant prie knygų piratavimo ir platinimo;*
- *skatinti žinių visuomenę, didinti mokinio krepšelį bei bibliotekų fondų formavimo biudžetą;*
- *keisti statistinių duomenų surinkimo ir analizės sistemą atskiriant knygų leidybą nuo periodinių leidinių leidybos ir spaudos.*

LEIDYBA SKAITMENINIAME AMŽIUIJE

Ar leidybą pakeis internetas? Ne, nes svarbiausios leidybos funkcijos — turinio vadyba ir sklaida. Skaitmeninis pasaulis pasiūlo naujas formas, bet nepanaikina organizacijos poreikio: net ir skaitmeninę informaciją kas nors turi prižiūrėti, redaguoti, pateikti vizualiai ir pasirūpinti jos sklaida. Tikėtina, kad laisvi interneto portalai, tokie kaip „Wikipedia“, užims ne menkesnę vietą už tradicines knygas, bet duomenų apsaugos procedūros dėl to nepakis: turės būti verslo struktūra, kuri registruotų autorines teises, jas pirkėtų ir siūlytų parduoti, mokėtų mokesčius ir rūpintųsi teisėtu jų naudojimu.

Skaitmeninėje leidyboje išlieka pagrindinės tradicinės leidybos funkcijos. Tiesą sakant, vis daugiau tradicinės literatūros leidėjų Europoje imasi ir skaitmeninės leidybos ir gauna iš jos vis daugiau pajamų. Šis reiškinys yra aktualus ne tik mokslo, techninėje ir profesinėje srityse, bet apskritai visose.

Pagrindiniai leidybos bruožai tradicinėje ir skaitmeninėje leidyboje yra kone identiški: investuoti, kurti, vadovauti kūrybiniam darbui, skatinti naujoves.

KĄ VEIKIA LEIDĖJAI?

Trumpai tariant, leidyba yra organizacinė veikla, kurioje labai svarbus vaidmuo tenka vadybai, rinkodarai ir finansams. Leidėjo tikslas — surasti autoriui vietą rinkoje ir tuomet, pasitelkiant visas įmanomas rinkodaros ir viešinimo galimybes, padaryti knygą matomą, perkamą ir skaitomą.

Leidėjas pasirūpina, kad visas procesas nuo autoriaus pateikto rankraščio iki išleistos knygos būtų sklandžiai finansuojamas. Tai apima daug įvairių mokėjimų, kuriuos leidėjas turi apskaičiuoti ir rasti optimalų variantą. Iš dalies leidėjo darbą galima gretinti su kino ar teatro prodiuserio veikla. Kas nors turi prisiimti finansinius įsipareigojimus, koordinuoti jų paskirstymą ir investiciją paversti pajamomis. Leidėjas ir yra tas „kas nors“.

Joks leidėjas nesiims nepagrįstų išlaidų ir nerizikuos projekto sėkme siekdamas pagreitinti pelno grąžą. Visos į leidybos procesą įtrauktos sumos yra logiškai pasvertos, apgalvotos ir pagrįstos. Leidėjas rankraščiui suteikia pridėtinę vertę, paverčia knygą ne tik literatūriniu, bet ir vizualiu meno kūriniumi, kuris atneša pajamas tiek autoriui, tiek ir leidėjui.

Pagrindinės sritys, kurias reikia finansuoti leidžiant knygą:

Redakciniai darbai

- *Autorių teisių pirkimas*
- *Korektūra*
- *Redagavimas*
- *Turinio sudarymas*

Ikispaustuviniai darbai

- *Teksto surinkimas*
- *Teksto maketavimas*
- *Iliustracijų skaitmenizavimas*
- *Viršelio dizainas*

Spaudos darbai

Bendraleidyklinės išlaidos

Kitos išlaidos

Paskirstymas prekyvietėms

Pardavimai ir rinkodara

Leidėjas turi būti ne tik išprusęs literatūros ir meno srityse, bet ir gerai išmanyti finansų valdymą, ekonomiką ir teisę. Leidėjas turi mokėti puikiai analizuoti ir prognozuoti: leidžiant kiekvieną knygą laukiama naujo išbandymo, kuris gali leidyklą sužlugdyti arba atnešti jai pelno.

KAIP DIRBA LEIDYKLOS?

Tam, kad įgyvendinant visas anksčiau įvardytas funkcijas būtų pasiekiami aukštų rezultatų, reikia leidyklos administracijos ir

tarnautojų. Žinoma, atsiranda ir visoms verslo rūšims būdingų išlaidų, tokių kaip patalpų nuoma, elektra, šildymas, ryšių paslaugos ir kt. Leidyklos sukuria nemažai darbo vietų, tad didžiausios išlaidos yra susijusios su darbuotojų samdymu.

Leidykla sėkmingai gyvuoja tada, kai leidybos išlaidos yra mažesnės už gautą pelną. Jei tai pavyksta, leidėjas kaupia lėšas, kurias vėliau gali investuoti į naujus projektus, t. y. į naujas knygas.

Norėdamas pasiekti užsibrėžtą pelną leidyklos savininkas privalo žvelgti į priekį ir planuoti tolimesnę leidybą (rengti tolimesnių leidinių sąrašą). Kiekviena knyga yra tarsi nauja produktų linija. Produkcijos fragmentiškumas yra viena iš silpnusių leidybos, kaip ekonominės veiklos, pusių. Leidėjai nuolat stengiasi atrasti potencialių bestselerių, kuriuos būtų galima perleisti kelis ar net keliolika kartų, tačiau taip nutinka labai retai ir siekiai stabilizuoti pastovų pelną leidyboje lieka svajonėmis.

Vis dėlto net ir tokiais aplinkybėmis būtina sudaryti ateityje leisimų knygų sąrašus, taigi planuoti darbą. Šie sąrašai dažniausiai sudaromi metų pradžioje, juose numatant būsimos knygos tiražą, formatą, darbo grupę ir planuojamą pelną. Apskaičiuotas visų planuojamų leisti knygų pelnas sumuojamas su knygų, kuriuos jau yra spausdinamos, planuojamu pelnu, tuomet atimamos išlaidos, kurios bus patirtos perduodant knygą prekybininkams, ir gaunamas potencialus metų pelnas. Vėliau jis yra paskirstomas įvairiems mokesčiams, atlyginimams ir akcininkams. Tik tuomet leidykla gali skaičiuoti grynąjį pelną.

Knygų leidyba nėra įprastas verslas. Čia nėra sėkmės garantijų. Kartais leidėjas laimi ir apie jo knygas sužino visas pasaulis, bet kur kas dažniau jam gresia nesėkmė. Leidėjas privalo nuolat dirbti kruopščiai ir apgalvotai, apskaičiuoti galimus pelnus ar nuostolius. Realybė tokia, kad užsiimant leidyba galima labai greitai bankrutuoti, o didelio pelno sulaukti sunku net ir išleidus kelias sėkmingas knygas. Kodėl tuomet žmonės visame pasaulyje tampa leidėjais? Nes leidyba turi savito žavesio, kuris įtraukia kultūros žmones, užburia ir nebepaleidžia. Leidyba — tai ne tik verslas.

LEIDYBOS PROCESAS, ŽINGSNIS PO ŽINGSNIO

Kiekvienas leidybos proceso etapas yra neatskiriama profesionalios leidybos dalis. Jiems atlikti reikalingi patyrę darbuotojai.

Redakciniai darbai

- *Knygos kūrimas* | Leidyklos dažniausiai užsiima specifine sritimi, pvz., mokslinė humanitarinė literatūra, mokyklinė literatūra, grožinė literatūra, literatūra vaikams, laisvalaikio literatūra ir kt. Stambesnės leidyklos (pvz., Lietuvoje — „Alma littera“) gali kooperuoti kelias sritis ar net leisti visų tipų literatūrą. Bet kuriuo atveju leidyklose dirba leidybinių projektų vadovai, užsiimantys tam tikro pobūdžio literatūros leidimu. Jie nuolatos stebi leidybos padėtį ir naujienas Lietuvoje ir pasaulyje, bendradarbiauja su autorių teisių pardavimo agentūromis (Lietuvoje kol kas tokių nėra), domisi, kokias knygas būtų galima versti į lietuvių kalbą, kokias, jau leistas Lietuvoje, būtų galima perleisti, dirba su vietiniais autoriais, ieško naujų talentų arba naujų minčių, kurios galėtų virsti nauja knyga. Daug negrožinės literatūros knygų yra sudaromos: leidėjui arba autorių kolektyvui kyla gera idėja, tuomet suformuojama darbo grupė ir rengiama knyga.
- *Redagavimas* | Leidyklai pripažinus, kad kuriamos knygos kokybė tinkama, rankraštis oficialiai priimamas spausdinti ir perduodamas redaktoriui. Pasitaiko ir taip, kad leidėjas pats derasi su autoriumi, aptaria ir taiso leidėjo lūkesčių neatitinkančią kūrinio struktūrą ar stilistiką. Tai sudėtingas procesas, reikalaujantis leidėjo įgūdžių ir patirties. Leidyba yra pasitikėjimu ir ekonominėmis paskatomis grįstas ryšys: leidėjas yra idealus kūrinio skaitytojas. Visgi jam privalu suprasti, kad tai yra autoriaus knyga, o ne jo. Tad leidėjas gali tik siūlyti, kaip pakeisti kūrinį, o autorius turi teisę su pastabomis nesutikti.
- *Korektūra* | Korektūra yra teksto tobulinimo darbai. Ji apima teksto taisymą žodis po žodžio, eilutė po eilutės, ieškant gramatinių klaidų, stilistinių neatitikimų, neaiškumų, prieštaravimų ir kitų nukrypimų, kurie galėtų užkliūti skaitytojams ar net atstum-

ti. Kiekvienas tinkamai išleistas kūrinys perėjo tokią korektūros „filtrą“. Negalima tikėtis, kad žmonės mokės pinigų už knygą, kurioje gausu gramatinių klaidų.

Tad teksto gramatikos tikrinimas gali užtikrinti viso teksto nuoseklų ir skaitytojui priimtina pateikimą. Taip pat korektorius pastebi vidinius kūrinio neatitikimus, prieštaravimus ir neaiškumus ir atkreipia į juos autoriaus dėmesį. Korektūra yra filtravimo procesas tekstui išvalyti.

- *Paskutinis patikrinimas* | Kai korektūros darbai baigti, tekstas siunčiamas pirmajai spaudai. Anksčiau, kai dar kūrinius autoriai pateikdavo rašytus ranka, surinkti knygos tekstą buvo labai atsakingas amatas. Dabar šis procesas daug paprastesnis, nes kūrinius autoriai dažniausiai pateikia skaitmeniniu formatu. Skaitmeninius dokumentus lengva keisti, taisyti ir koreguoti. Pažvelkite į bet kurios užbaigtos knygos puslapį: kaip išdėlioti kolontitulai (centre, dešinėje ar kairėje), kur rašomas puslapio numeris (toje pačioje eilutėje kaip ir kolontitulai ar puslapio apačioje, centre, šone), kokio pločio visos keturios paraštės (kiek nutolusios nuo teksto bloko, atsižvelgiant, kad reikia palikti pakankamo pločio vidinę paraštę patogiam knygos įrišimui). Visa tai atliekama dar prieš galvojant apie knygos iliustravimą. Reikia suprasti, kad šie sprendimai savaime neatsiranda. Juos priima leidybos projektų vadovas kartu su maketuotoju arba knygos dailininku. Sudėtingoms, gausiai iliustruotoms knygoms parengti gali prireikti visos dailininkų-dizainerių komandos.

Atlikus šiuos darbus, tekstas pateikiamas spaudai. Spausdinant brangias knygas, dažnai apsidraudžiama ir prašoma, kad spaustu- vė pateiktų pirmąjį egzempliorių galutinei patikrai: dar kartą nuosekliai perskaitomas tekstas, peržiūrimos iliustracijos, spalvos, teksto išdėliojimas lape. Tai paskutinė galimybė ištaisyti likusius nedidelius trūkumus. Autoriui tai paskutinė galimybė atlikti teksto peržiūrą ir padaryti paskutinius pakeitimus.

- *Išnašų, bibliografinių aprašų ir rodyklių sudarymas* | Tai labai atsakingas ir kruopštumo reikalaujantis darbas. Bibliografiniai

aprašai ir rodyklės daugiausia naudojamos mokslinėse knygose, taip pat meniniuose albumuose. Jų paskirtis — palengvinti paiešką. Šį darbą paprastai atlieka leidinio projekto vadovas, sudarytojas arba redaktorius.

Ikispaustuviniai darbai

- *Teksto surinkimas* | Didžiumą kūrinių autoriai dabar pateikia skaitmeniniu formatu, tad teksto surinkėjo profesija beveik išnykusi. Meninę kiekvieno leidinio vertę lemia ir apgalvoti, profesionalūs tipografiniai sprendimai. Knygos dailininkas arba maketuotojas nusprendžia, kokius šriftus naudoti, kokius tarpus tarp eilučių palikti, kaip atrodys antraštės ir pirmieji kiekvieno knygos skyriaus puslapiai. Būtina apgalvoti, ar atitinka tam tikros sąlygos, pavyzdžiui, Vakaruose dažnai knyga pirmiausia spausdinama kietais viršeliais, o po kiek laiko perleidžiama mažesniu formatu minkštais viršeliais. Tokiu atveju pasirenkama tokia tipografija, kad, iki 80 proc. originalaus dydžio sumažinus nuotraukas, jos liktų gerai įžiūrimos.

- *Maketavimas* | Pagalvokite, kaip skirtingai atrodo įprastas knygos puslapis ir įprastas tinklalapio pirmasis puslapis. Skirtingą išvaizdą lemia skirtingų komunikacijos priemonių funkcijos, bet ji yra ir dailininkų bei maketuotojų priimtų sprendimų, tinkamiausių tai komunikacijos priemonei, rezultatas. Visi gausiai iliustruotos knygos elementai: skrupulingas pagrindinių ir pagalbinių iliustracijų vietos puslapyje parinkimas, papildančio teksto pateikimo principo nustatymas, iliustracijų formos parinkimas, iliustracijų paaiškinimų išvaizdos, teksto fono spalvos nustatymas, yra patyrusių dizainerių kompetencija. Niekas nepasirenkama atsitiktinai ar neapgalvotai.

Spaustuviniai darbai

- *Spausdinimas ir įrišimas* | Spaustuvinius darbus atlieka darbuotojai, kurie yra puikiai susipažinę su spausdinimo procesais ir itin greitais technologiniais pokyčiais šioje srityje. Dėl kiekvieno spausdinimo darbo kainos susitariama pagal tam tikras sąlygas ir

pasirinktą spausdinimo aparatą. Labai svarbu tinkamai pasirinkti spausdinimo vietą ir laiką. Atvira Lietuvos ekonomika leidžia rinktis iš beveik bet kurio pasaulio krašto spaustuvių. Pastaruoju metu gerą spausdinimo kokybę ir palankias mokėjimo galimybes siūlo Kinijos spaustuvės, tačiau reikia numatyti transportavimo išlaidas. Tolimas kraštas taip pat netinka, jei norima atspausdinti knygą per trumpą laiką, nes transportavimas gali užtrukti gana ilgai.

Pardavimas ir rinkodara

- *Pardavimų vadyba* | Knygos, kaip ir kiekvienos prekės, pardavimu reikia pasirūpinti. Leidyklos turi darbuotojus, kurie nuolat komunikuoja su didmenininkais, biudžetinėmis įstaigomis (pvz., bibliotekomis, švietimo įstaigomis) ir pavieniais knygyvais. Jie surenka užsakymus ir juos perduoda leidyklos pardavimų skyriui. Gali būti taikomas tiesioginis pardavimas, kai pirkėjai aptarnaujami tiesiog leidykloje arba savo užsakymą pateikia per jos oficialų tinklalapį.

- *Rinkodaros planai ir rėmimas* | Kad paskatintų pirkimus, didžiosios pasaulio leidyklos formuoja rinkodaros skyrius, kuriuose rengiami rinkodaros planai. Lietuvoje tokių pajėgių leidyklų beveik nėra, todėl čia dažniau įdarbinama pavienių darbuotojų. Šie planai gali apimti reklamą įvairiomis komunikacijos priemonėmis, nuolaidų akcijas knygoms, parduodamoms knygynuose, knygų pristatymus, dalyvaujant autoriams ar kitiems svečiams, konferencijas leidybos tematika, įvairių lektorių vienkartinės paskaitas ir kt. Rinkodaros skyriai gali atlikti ir nuolatinius rinkos tyrimus tokiose srityse, kaip skaitytojų demografiniai požymiai, dominuojanti įvairių žanrų knygų viršelių išvaizda, vyraujančių kainų analizė, pirkimų sezoniskumas ir kt.

Paskirstymas prekyvietėms

- *Užsakymų priėmimas ir aptarnavimas*
- *Užsakymų vykdymas ir pristatymas*
- *Atsargų valdymas*

Atsiskaitymai

- *Autorių honorarai* | Autoriui mokamo honoraro dydis už autorinių ar gretutinių teisių įsigijimą ir mokėjimo sąlygos priklauso nuo leidėjo ir autoriaus sudarytos sutarties. Dažniausiai leidėjas, priimdamas kūrinį ir autorines teises į jį, autoriui išmoka susitarimą fiksuoto dydžio honorarą. Honoraras gali būti susietas ir su parduotų knygų egzempliorių skaičiumi. Tuomet autoriui atlyginimas išmokamas tam tikrais sutartais periodais, suskaičiavus sutartyje nustatytą procentinę dalį nuo leidėjo gautų pajamų už parduotas autoriaus knygas. Autorių honorarų išmokėjimu rūpinasi leidyklos buhalterijos darbuotojai.
- *Veiklos apskaita* | Leidyklų buhalterijos rūpinasi ne tik atlygio autoriams išmokėjimu, bet ir kitomis finansinėmis leidyklos atsakomybėmis. Buhalterijos privalo vesti leidyklos veiklos apskaitą ir mokesčių inspekcijai pateikti atitinkamas ataskaitas metų pabaigoje.
- *Paskolos* | Leidyklos gali pasiimti paskolas iš bankų, kad finansuotų savo vykdomus projektus. Paskolų grąžinimo įmokomis ir palūkanų mokėjimais rūpinasi leidyklos buhalterija.

LEIDYBA EUROPOJE

Europos Sąjungos leidybos rinkoje veikia dešimtys tūkstančių įvairaus dydžio leidyklų, jose dirba apie 170 tūkst. darbuotojų pagal darbo ir šimtai tūkstančių pagal autorines sutartis. ES leidyklų pajamos sudaro apie 22 milijardus eurų per metus. Leidyba yra vienintelis žinių kūrimo ir laisvalaikio leidimo sektorius, kuriame iš visų žemynų lyderiauja Europa. Didžiama stambiausių pasaulyje leidybos konglomeratų („Bertelsmann“, „Holtzbrinck“, „Hachette“, „Pearson“, „Planeta“ ir kt.) įsikūrę Europoje. Daugumos didžiųjų leidyklų, veikiančių JAV, savininkai taip pat yra europiečiai.

Europos leidyklų dydžiai yra įvairūs, nuo mažyčių įmonėlių, kuriose dirba tik pats verslininkas ir vienas ar du papildomi darbuotojai, iki gigantiškų tarptautinių verslo organizacijų, turinčių

po keletą tūkstančių darbuotojų. Leidyba yra priemonė, kuria pasauliui perduodama kultūra, erudicija, menas, mokslas, technologijos ir profesionali informacija.

PAGRINDINIAI FAKTAI APIE ŠIANDIENINĘ LIETUVOS LEIDYBĄ

2007 m. Lietuvoje buvo apie 455 leidėjus, kurie išleido 4567 knygas daugiau nei 8 milijardų tiražu. Jau kelis metus viena leidykla kasmet išleidžia vidutiniškai 7–8 knygas. Šiuos rezultatus stipriai veikia leidėjai, kurie per metus išleidžia vos po vieną knygą. Jie sudaro 1/3 šalies leidėjų. Kitos leidyklos skirstomos į biudžetines ir nebiudžetines įstaigas. Pastarosios gali būti siekiančios pelno ir nesiekiančios. Leidybos verslas priskiriamas smulkiąjam ir vidutiniam verslui.

Vienoje Lietuvos leidykloje dirba vidutiniškai 6–10 žmonių. Stambiausiomis leidyklomis laikomos tos, kurios samdo 15–50 nuolatinių darbuotojų.

2007 m. daugiau nei 70 knygų išleido aštuonios nebiudžetinės leidyklos: „Alma Littera“ (431), „Šviesa“ (425), „Žaltvykslė“ (98), „Gimtasis žodis“ (90), „Vaga“ (86), „Versus Aureus“ (81), „Tyto Alba“ (75) ir „Baltos lankos“ (70).

TRUMPAI TARIANT

Knygų leidyba užtikrina, kad demokratiškai ir paisant žodžio laisvės įvairaus turinio informacija pasiektų reikiamus žmones, kad kultūrinio, mokslinio ir intelektualinio turinio leidinių nešamos vertybės būtų įdiegtos į visuomenės sąmonę. Leidybos rinka turi priežastį egzistuoti, ir ta priežastis yra būtinybė.

LIETUVOS LEIDĖJŲ ASOCIACIJA (LLA)

Asociacija savo veiklą pradėjo dar „sovietiniu“ laikotarpiu 1989 m., o aktyviai veikia nuo 1993 m. LLA steigėjai — tai pirmieji asociacijos nariai. Šiandien Asociacija jungia 48 narius, kuriuos sudaro ne tik akcinės bendrovės, bet ir specializuotus leidinius leidžiančios biudžetinės įstaigos (muziejai, institutai, universitetai ir kt.).

Asociacija tiki, kad leidyba yra itin svarbus sektorius, kuris tiesiogiai veikia ir pristato šalies:

- *kultūrą (grožinę ir negrožinę lietuvių, užsienio literatūra);*
- *politiką (politologiniai leidiniai);*
- *švietimą (vadovėliai, pratybų sąsiuviniai);*
- *mokslą (moksliniai, akademiniai leidiniai);*
- *įvairius menus (meno leidiniai, katalogai);*
- *poilsį (populiarioji literatūra);*
- *turizmą ir kt.*

Nuo 1999 m. Lietuvos leidėjų asociacija priklauso Tarptautinei leidėjų asociacijai (IPA), o nuo 2003 m. ir Europos Sąjungos leidėjų asociacijų konfederacijai (FEP).

Pagal galimybes, Asociacija aktyviai bendradarbiauja nacionaliniame ir tarptautiniame lygmenyje rengiant su leidybos sektoriumi susijusius teisės aktus, svarsto leidybos sektoriaus perspektyvas kultūriniu, edukaciniu ir visuomeniniu aspektu su Europos Sąjungos ir kitų pasaulio šalių leidėjų asociacijomis, vykdo lietuvių literatūros ir leidybos sklaidos, skaitymo skatinimo, pilietinio ir tautinio ugdymo projektus, organizuoja verslo misijas.

LIETUVOS LEIDĖJŲ ASOCIACIJA | A. Jakšto g. 9-231, LT-01105 Vilnius
Tel./faksas +370 5 2617740 | El. paštas info@lla.lt | www.lla.lt